

Professionell rengöring

Regler och ansvar

Förord

Grundläggande kunskaper om lagar och regler för kemiska produkter är en förutsättning för att sätta professionella rengöringsmedel och underhållsprodukter på marknaden.

BPHR har sammanställt de mest centrala lagarna och reglerna för att sprida kunskap till alla inom distributionskedjan såväl som till användare.

Med god kunskap ökar medvetenheten och förmågan att bedöma vilka faror som kan innebära risker och hur man ska undvika skador på hälsa, miljö och material.

Från BPHR vill vi dela med oss av kunskaper från leverantörshåll och samtidigt inbjuda andra i distributionskedjan och användare att komma till oss med synpunkter, idéer och frågor.

Innehåll

- 5 Lagar, förordningar och föreskrifter av särskilt intresse
- 7 Miljöbalken
- 10 REACH - EUs kemikalieförordning
- 12 Klassificering och märkning
- 14 Förordning om tvätt- och rengöringsmedel
- 15 Biocidprodukter
- 16 Kosmetiska och hygieniska produkter
- 18 Brandfarliga och explosiva varor
- 19 Transport av farligt gods
- 21 Arbetsmiljölagen och arbetsmiljöförordningen
- 24 Säkerhetsblad
- 26 Så kan ett skyddsblad se ut
- 27 Piktogram till hjälp för rätt användning
- 28 Så kan du ställa miljökrav vid inköp av rengöringsprodukter för professionellt bruk
- 29 Sammanfattning – vilket ansvar vilar på vem?
- 30 Hur hitta rätt myndighet på området kemikalier, hälsa, miljö?

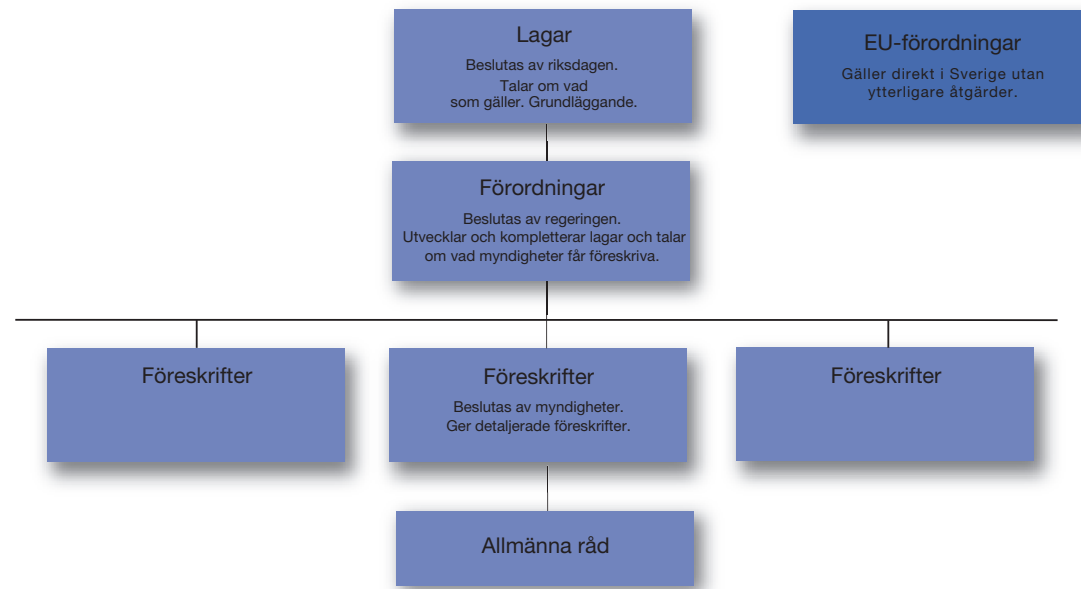
Lagar, förordningar och föreskrifter av särskilt intresse

För företag som tillverkar, importerar och marknadsför rengöringsprodukter för professionellt bruk och för dem som köper och använder produkterna är det några lagar och EU-förordningar som är särskilt intressanta. De vi har valt att lyfta fram här, därför att de är viktiga i dialogen mellan ”länkarna” i distributionskedjan, är:

- **Miljöbalken**
- **REACH-förordningen**
- **CLP-förordningen**
- **Förordningen om tvätt- och rengöringsmedel**
- **Kosmetikaförordningen**
- **Biocidförordningen**
- **Lagen om brandfarliga och explosiva varor**
- **Lagen om transport av farligt gods**
- **Arbetsmiljölagen**

I anslutning till informationen om respektive lag och förordning beskrivs närmare några regler som gäller företag som tillverkar, importerar och marknadsför produkter för professionell rengöring eller de som köper och använder produkterna professionellt. Här finns tydliga beröringspunkter mellan länkarna i distributionskedjan. Några av föreskrifterna/förordningarna talar om hur informationen från tillverkare och leverantörer ska se ut. Andra beskriver hur man på arbetsplatsen ska arbeta för att minska risker och vilken information man kan använda. Eftersom vi utgör olika länkar i en distributionskedja är det viktigt med dialog och kunskapsöverföring mellan länkarna, så att ingen väsentlig information ”faller mellan stolarna”. En sådan kommunikation i leverantörskedjan är numera också lagstadgad i EUs REACH-förordning.

I de följande kapitlen hänvisas till grundföreskrifter/förordningar med ändringar.

Svenska lagstiftningens övergripande struktur. EU-direktiv är bindande och införlivas i svensk lagstiftning, oftast i form av myndighetsföreskrifter. Det blir allt vanligare att EU lagstiftar i form av förordningar för att säkerställa samtidig EU-harmonisering och fri rörlighet av varor och tjänster.

Miljöbalken

Miljöbalken är en omfattande miljölag som är unik för Sverige. De grundläggande bestämmelserna i balken riktar sig till alla människor, både näringsidkare och privatpersoner, som bedriver en verksamhet eller vidtar åtgärder som påverkar människors hälsa eller miljön på ett sätt som inte är försumbart.

Bestämmelserna i Miljöbalken syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. Miljöbalken ska tillämpas bl a så att:

- människors hälsa och miljön skyddas mot skador och olägenheter oavsett om dessa orsakas av föroreningar eller annan påverkan
- återanvändning och återvinning liksom annan hushållning med material, råvaror och energi främjas så att ett kretslopp uppnås.

Kapitel 14 Kemiska produkter och biotekniska organismer

Miljöbalkens kapitel 14 handlar om kemiska produkter.

Miljöbalken har en tydlig förebyggande inriktning att förhindra skador på människor och djur. Bestämmelserna betonar kunskap och riskbedömning hos dem som står för den allra tidigaste hanteringen av kemikalier i samhället, tillverkarna och importörerna. De ska i sin tur lämna sin kunskap om ämnena vidare till dem som ska hantera dem.

Ur kapitel 14 kommer ett flertal förordningar i vilka regeringen bemyndigar myndigheter att ge ut detaljerade föreskrifter. Successivt har EU-förordningar (REACH, CLP, biocid-, kosmetik-) övertagit detaljregleringen av produkterna. Se separata kapitel om dessa.

Kapitel 15 Avfall

Med **avfall** avses:

- varje föremål eller ämne som innehavaren gör sig av med eller avser eller är skyldig att göra sig av med.

Med **producent** avses:

- den som yrkesmässigt tillverkar, för in till Sverige eller säljer en vara eller en förpackning, eller
- den som ger upphov till avfall och den som genom något förfarande ändrar avfallens art eller sammansättning.

Producentansvar innebär en skyldighet för producenter att se till att avfall samlas in, transporteras bort, återvinns, återanvänds eller bortskaffas på ett sätt som kan krävas för en hälso- och miljömässigt godtagbar avfallshantering. Producentansvaret är ett styrmedel för att uppnå miljömålen. Tanken är att det ska motivera producenterna att ta fram produkter som är mer resurssnåla, lättare att återvinna och inte innehåller miljöfarliga ämnen.

Producentansvar för förpackningar

I Sverige har vi lagstiftat producentansvar för bl a förpackningar. Syftet med förordningen om producentansvar för förpackningar är bl a att:

- förpackningar ska framställas på ett sådant sätt att deras volym och vikt begränsas till den nivå som krävs för att upprätthålla en god säkerhets- och hygiennivå
- producenterna ska ordna system för insamling av allt förpackningsavfall som uppkommer och som är hänförligt till producenterna.

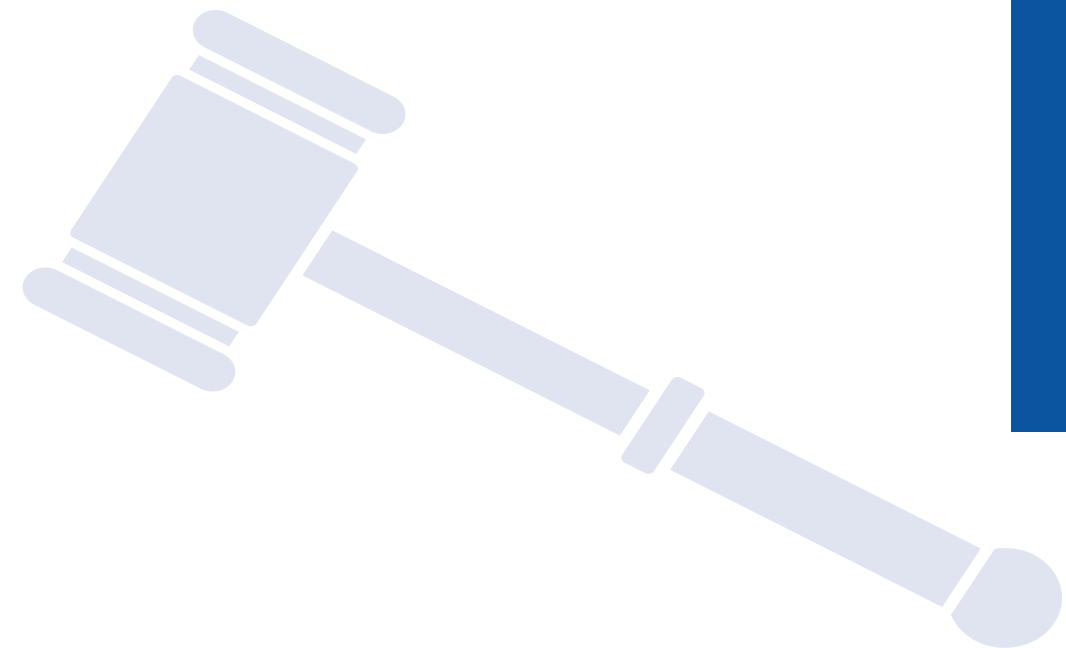
Förordningen om producentansvar för förpackningar innebär att Sverige har infört EUs direktiv om förpackningar och förpackningsavfall.

Förpacknings- och Tidningsinsamlingen (FTI) är ett företag inom återvinningsbranschen som har till uppgift att se till att förpackningar och tidningar i Sverige samlas in och återvinns. Insamlingssystemen finansieras bland annat med hjälp av förpackningsavgifter som företag som importerar, fyller och säljer en vara betalar. Svenska företag kan ansluta sig till FTI eller någon motsvarande aktör och betala förpackningsavgifter för plast-, papper/kartong- och metallförpackningar. Därmed uppfyller de sitt producentansvar för förpackningar av dessa material. Avgifterna finansierar insamlingen och återvinningen.

Som företagsförpackningar räknas alla plastförpackningar till varor som inte är avsedda för enskilda konsumenters bruk. Det är förpackningar som, t ex på grund av storlek eller användningsområde, är typiska för transport/leverans till industri och handel. Exempel på sådana är krymp- och sträckfilm, dunkar och liknande över 5 liter samt 1000-literscontainers (IBC). Även andra förpackningar till varor som säljs till företag för yrkesmässig användning är företagsförpackningar.

Varje företag – industri, handel, sjukhus, restauranger eller andra storförbrukare – måste ansvara för källsorteringen av sina tömda

förpackningar. Bättre sortering ger bättre återvinning. Det finns flera aktörer på marknaden som erbjuder sina hämtningstjänster för förpackningar. Hämtningstjänsten handlas upp på den fria marknaden, där kvalitén på materialet påverkar förhandlingen om priset. För att underlätta för företag som vill få källsorterade förpackningar hämtade, finns information om vilka entreprenörer som är verksamma med insamling i olika delar av landet på FTIs webbplats www.ftiab.se.

REACH – EUs kemikalieregler

REACH är EUs kemikalieregler som trädde i kraft 2007 och som infördes stegvis fram till 2018. REACH grundas på principen att det är tillverkare och importörer av kemikalier som bär ansvaret för att de ämnen, som de tillverkar, släpper ut på marknaden eller använder, inte har några skadliga hälso- och miljöeffekter. REACH innehåller krav på användare av kemikalier – krav som inte har någon motsvarighet i tidigare lagstiftning.

Implementering av REACH i svensk lagstiftning:

REACH, d v s förordningen (EG) nr 1907/2006 om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (på engelska Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals), är en EU-förordning och tillämpas därför direkt av företagen utan att överföras till svenska regler.

REACH påverkade flera svenska regler och föreskrifter när den introducerades, bl.a. fick Miljöbalkens kapitel 14 om kemiska produkter liksom kapitel 29 om straffregler revideras. Även Kemikalieinspektionens föreskrifter om kemiska produkter och biotekniska organismer reviderades för att anpassas till REACH vid ikraftträdandet.

Hur påverkar REACH tillverkare av rengöringsprodukter (formulerare)?

Tillverkarnas råvaruleverantörer, d v s de som tillverkar de ingående ämnena i rengöringsprodukterna, ska ta fram data om varje ämne och sammanställa det i en registreringsrapport till EUs kemikaliemyndighet ECHA. För farliga ämnen ska leverantören bedöma huruvida användningen är säker för människor och miljö. Tillverkare av rengöringsprodukter kan lämna information till sina leverantörer om hur produkterna tillverkas och för vilken användning de saluförs.

En formulerare är skyldig att:

- **För ämnen och blandningar.** Säkerställa att säkerhetsdatabladet är uppdaterade och tillhandahålla dessa till mottagaren.
- **För varor.** Säkerställa att mottagaren får tillräcklig och uppdaterad information så att varan kan hanteras på ett säkert sätt. Om varan innehåller över 0,1 viktprocent av ett ämne som finns på kandidatförteckningen måste informationen om att ett sådant ämne ingår i varan framgå på ett tydligt sätt.
- vidarebefordra ny information till sin leverantör om farliga egenskaper och lämpliga riskhanteringsåtgärder
- tillämpa de åtgärder för att kunna hantera risker, som beskrivs i råvaruleverantörens säkerhetsdatablad eller göra en egen kemikaliesäkerhetsbedömning.

Hur påverkar REACH professionella användare av rengöringsmedel?

- För produkter som är faroklassificerade kan det i säkerhetsdatabladet, eller dess eventuellt tillhörande exponeringsscenario, finnas ytterligare instruktioner för hur produkten ska användas. Det är användarens skyldighet att kontrollera att den aktuella användningen omfattas av de anvisningar som ges, annars ska leverantören kontaktas.
- Användaren är skyldig att vidarebefordra ny information uppåt i distributionskedjan om farliga egenskaper och lämpliga riskhanteringsåtgärder. Det kan t ex vara fråga om att användaren upptäcker att den rekommenderade skyddsutrustningen inte är lämplig.
- REACH leder till mer information om kemiska produkter och deras innehåll.

Mer information finns att hitta på Kemikalieinspektionens hemsida, www.kemi.se.

Klassificering och märkning

Användare av farliga kemiska produkter behöver skydda sig själva och sin omgivning. Därför har alla som släpper ut sådana produkter på marknaden ansvarar för att produkterna är klassificerade och märkta på rätt sätt.

EUs förordning om klassificering, märkning och förpackningar av ämnen och blandningar (CLP = classification, labelling, packaging) syftar till att säkerställa en hög skyddsnivå för människors hälsa och för miljön samt underlätta handeln med kemiska ämnen och blandningar. Eftersom CLP är en EU-förordning gäller den direkt i hela EU utan att först översättas i nationella regler.

I CLP-förordningen finns kriterier för att avgöra vilka fysikaliska faror, hälsofaror och miljöfaror ett ämne eller en blandning har. Ämnen eller blandningar klassificeras som farliga om de uppfyller något eller några av kriterierna. Att klassificera en kemisk produkt enligt CLP innebär att den placeras i en eller flera faroklasser och att den tilldelas faropiktogram, signalord, faroangivelser och skyddsangivelser.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) är expertmyndighet för de så kallade fysikaliska farorna, det vill säga brandfarliga, oxiderande, explosiva och liknande reaktiva egenskaper hos kemiska produkter. Kemikalieinspektionen är expertmyndighet för kemiska produkters hälso- och miljöfarliga egenskaper.

Det är viktigt att korrekt information om vilka eventuella faror en kemisk produkt har når fram till den avsedda användaren. Märkningen på förpackningen är den första information som användaren får om produktens farliga egenskaper. Faropiktogram och dess tillhörande angivelser visar på vilket sätt en produkt är farlig. Med hjälp av skyddsangivelser får användare reda på hur man ska skydda sig själv mot skador eller hur man ska göra för att produkten inte ska skada miljön.

Märkningen ska vara på svenska och ge sådan information att användaren kan göra rätt produktval och hantera produkten på rätt sätt. Ansvar för märkning gäller hela leverantörsledet – från importör/tillverkare till återförsäljare.

Förutom skyldighet att klassificera och märka produkten ska ett säkerhetsdatablad tas fram och lämnas till yrkesmässiga användare för

vissa kemiska produkter. Reglerna för vad som ska ingå i ett säkerhetsdatablad finns i EUs REACH-förordning.

CLP anger även vilka krav som ställs på förpackningar och hur farliga kemiska produkter ska förvaras.

Kraven på att rapportera in vissa klassificerade kemiska produkter till ECHAs databas för giftinformation finns också i CLP.

Kosmetiska produkter omfattas inte av kraven i CLP.

Råd till användaren:

- Läs märkningen på förpackningen innan du använder en kemisk produkt!
- Förvara kemiska produkter i originalförpackningen!
- Håll förpackningarna väl förslutna!

Några exempel på faropiktogram enligt CLP.

Irriterer huden.

Orsakar allvarliga frät-skador på hud och ögon.

Mycket giftigt för vattenlevande organismer

Förordning om tvätt- och rengöringsmedel

Förordning (EG) nr 648/2004 om tvätt- och rengöringsmedel med ändringar åstadkommer fri rörlighet för tvätt- och rengöringsmedel på EU-marknaden och garanterar samtidigt en hög skyddsnivå för miljön och människors hälsa.

Förordningen har en mycket vid omfattning och avser alla medel som används till att rengöra fasta ytor, kläder, textilier och husgeråd. Det är inte nödvändigt att medlet innehåller tensider eller tvål för att betraktas som rengöringsmedel. Så är t ex spolarvätska att betrakta som rengöringsmedel.

Följande gäller:

- Tvätt- och rengöringsmedel får enligt förordningen endast innehålla dokumenterat "lätt nedbrytbara" tensider.
- Undantag kan beviljas i vissa speciella fall vid begränsad användning i industriella eller institutionella användningsområden förenade med stor samhällsekonomisk nytta i förhållande till de risker som kan finnas för miljön. En förutsättning är att tensiden åtminstone är primärt nedbrytbar.
- Förordningen anger vilka beståndsdelar som ska deklarerars om de överstiger en viss halt. Innehåll av enzymer, desinfektionsmedel, optiska vitmedel och parfym måste alltid anges oavsett halt. Alla tillsatta konserveringsmedel anges också med INCI-namn, som gör det lätt för användare i alla länder, oavsett språk, att känna igen ingredienser. Detta är till hjälp för allergiker så att de är väl informerade när de använder produkterna. Säkerhetsdatablad är väl etablerade för kommunikation till yrkesmässiga användare. Därför använder leverantörerna av produkter för yrkesmässig användning säkerhetsdatablad istället för produktetiketter för att ge den information om beståndsdelar som krävs enligt förordningen.
- Tillverkaren ska enligt förordningen tillhandahålla ett faktablad till medicinsk personal vid behov. I praktiken är behovet av medicinska faktablad mycket begränsat eftersom de flesta produkter är inrapporterade till ECHAs databas för giftinformation som fyller samma behov att kunna förmedla information om innehåll i produkten i händelse av förgiftning eller skada.

Biocidprodukter

Kemikalieinspektionen är ansvarig myndighet för prövningen av ansökningar för godkännande av biocidprodukter i Sverige. Kravet på godkännande regleras i 14e kapitlet i Miljöbalken (1998:808) och förordning (EU) nr 528/2012 (Biocidförordningen). EUs biocidförordning började tillämpas den 1 september 2013.

EUs biocidförordning syftar till att harmonisera den inre marknaden för biocidprodukter i EU och till att säkerställa en hög skyddsnivå för människor, djur och miljö. Under en övergångsperiod när verksamma ämnen utvärderas får medlemsländerna tillämpa nationella regler.

För biocidprodukter vars verksamma ämne har godkänts inom EU regleras prövningen enligt EUs biocidförordning. Tillväga-gångssättet för prövning av biocidprodukter enligt nationella regler regleras i den svenska förordningen om bekämpningsmedel samt i Kemikalieinspektionens föreskrifter om bekämpningsmedel.

I EU:s biocidförordning finns 22 produkttyper, t.ex. desinfektionsmedel för mänsklig hygien, för veterinärmedicin och för ytor som kommer i kontakt med livsmedel och djurfoder. För vissa av dessa produkter gäller inte krav på godkännande i dagsläget eftersom de verksamma ämnena inte är utvärderade än, men de ska ändå märkas enligt de nationella reglerna. Bl.a. följande information i märkningen är viktig för användare:

- Texten "Läs medföljande anvisningar" om produkten åtföljs av ett informationsblad
- Den tid som behövs för att biocidprodukter ska verka
- Sista användningsdatum vid normala lagringsförhållanden.

För de undantagna produkterna kommer krav på godkännande att gälla allteftersom deras verksamma ämnen godkänns enligt biocidförordningen (EU)nr 528/2012. Produkterna fasas alltså in successivt i godkännande-systemet.

Observera också att övriga lagar och regler som gäller för kemiska produkter även gäller kemiska biocidprodukter, både de som idag godkänns och de som inte behöver ett godkännande.

Kosmetiska produkter

Reglerna för kosmetiska produkter är desamma inom alla länder i EU/EES genom Europaparlamentets och rådets förordning (EG) 1223/2009 om kosmetiska produkter. I förordningen definieras kosmetisk produkt enligt följande:

Ämnen eller blandningar som är avsedda att appliceras på människokroppens yttre delar eller på tänder och slemhinnor i munhålan i uteslutande eller huvudsakligt syfte att rengöra eller parfymera dem eller förändra deras utseende, skydda dem, bibehålla dem i gott skick eller korrigerar kroppslukt.

Denna definition omfattar de produkter som normalt förknippas med kosmetiska och hygieniska syften såsom tvålar, krämer, parfym och dekorativ kosmetik.

Den generella principen i kosmetikaförordningen är att tillverkaren eller importören ansvarar för produktsäkerheten. Grundläggande är att produkterna ska vara säkra för människors hälsa vid normal eller rimligen förutsebar användning. Produkterna ska därför tillverkas enligt s.k. god tillverkningssed och genomgå en säkerhetsbedömning. Det ska också finnas dokument med produktinformation tillgänglig för tillsynsmyndigheter och produkterna ska vara anmälda till ett register hos Europeiska kommissionen. Utöver den generella principen om tillverkarens eller importörens ansvar gäller restriktioner för vissa ämnen, t.ex. ämnen som är avsedda att användas som färgämnen och konserveringsmedel.

Enligt kosmetikaförordningen får medlemsländerna avgöra vilket språk viss produktmärkning ska anges på. I Sverige ska produktmärkningsen vara på svenska.

Produktens märkning ska bland annat innehålla:

- Produktens funktion och användning
- Namn och adress till den ansvariga personen inom EU/EES
- Tillverkningspartiets nummer eller referens (s.k. batch- eller satsnummer)
- En förteckning över produktens beståndsdelar (s.k. ingrediensförteckning)

- En uppgift om hållbarhetstid
- Den kosmetiska produktens vikt eller volym.

Ytterförpackning och behållare till en kosmetisk produkt ska normalt bära all erforderlig märkning. Undantag är innehållsförteckning och upplysning om försiktighetsåtgärder. Dessa får hänvisas till via s.k. hand i bok-piktogram om utrymmet på ytterförpackningen eller behållaren (om denna är den enda förpackningen) inte medger läsbar märkning. Innehållsförteckningen ska vara skriven med så kallade INCI-namn enligt en förteckning utgiven av EU-kommissionen.

För mer information se www.lakemedelsverket.se

Ingredients: AQUA, SODIUM LAURETH SULFATE, SODIUM COCOAMPHOACETATE, SODIUM CHLORIDE, GLYCOL STEARATE, PROPYLENE GLYCOL, CITRIC ACID, METHYLPARABEN, PARFUM, CI 17200

Exempel på INCI märkning.

Brandfarliga och explosiva varor

Lag (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor gäller hantering och import av brandfarliga och explosiva varor, t ex desinfektions-sprit och aerosoler. Lagens syfte är att hindra, förebygga och begränsa olyckor och skador på liv, hälsa, miljö och egendom som kan uppkomma genom brand eller explosion orsakad av brandfarliga eller explosiva varor.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vilka varor som på grund av sina egenskaper eller sin sammansättning eller av annan orsak ska anses utgöra brandfarliga eller explosiva varor.

Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap (MSB) är den myndighet som ansvarar för brandfarliga och explosiva varor. Utöver lagen om brandfarliga och explosiva varor finns även en svensk förordning och flera föreskrifter från MSB. Föreskrifterna ger detaljerade krav om olika typer av hantering, överföring, import och export.

Med hantering avses i denna lag både tillverkning, bearbetning, behandling, förpackning, förvaring, transport, användning, omhändertagande, återvinning, destruktion, saluförande, underhåll, överlåtelse och därmed jämförliga förfaranden.

Transport av farligt gods

När det gäller transportlagstiftning utvecklas reglerna internationellt inom FN. Särskilda regelverk gäller för flygtransport, sjötransport och transport på väg och järnväg.

Vad menar man då med farligt gods? Jo, det är ämnen och produkter som har farliga egenskaper som kan skada människor, miljö, djur eller egendom om de inte hanteras rätt under transport. Det kan t ex vara brandfarliga, frätande eller miljöfarliga produkter. Med transport menas förflyttning av godset, lastning och lossning samt förvaring och hantering i samband med transport. Lagen om transport av farligt gods talar om vad man menar med "fordon" och säger att alla ska hjälpas åt att förhindra att människor, djur, egendom eller miljö skadas av farligt gods. Om man bryter mot reglerna kan man få böter eller fängelse.

Lagen om transport av farligt gods säger vem som är avsändare. Det kan vara den som lämnar farligt gods till någon annan för transport eller den som själv transporterar farligt gods. Förordningen säger också att transportmedel och emballage måste vara säkra och att det ska finnas transporthandlingar. Det är oftast avsändaren som ska ordna med det. Transportören ansvarar för att chauffören medför skriftliga instruktioner i bilen.

I förordningen pekas behöriga myndigheter respektive tillsynsmyndigheter i Sverige ut. De behöriga myndigheterna ger ut föreskrifter. När det gäller ADR-S är det MSB som är behörig. Tillsynsansvaret är uppdelat på flera myndigheter.

Företag som transporterar större mängder farligt gods, som inte kan undantas, omfattas ofta av kravet på säkerhetsrådgivare. MSB kontrollerar säkerhetsrådgivarnas arbete.

ADR-S

För vår bransch inom Sverige är det framför allt reglerna för transport på väg som är av intresse. MSBs författningssamling MSBFS (gällande utgåva av ADR-S) gäller för vägtransport. MSBs föreskrifter MSBFS (gällande utgåva av RID-S) gäller för järnvägstransport.

Några exempel på transportetiketter

I princip (med vissa undantag) gäller:

- Farligt gods indelas i nio klasser
- Farligt gods måste förpackas säkert – i princip i typgodkända förpackningar. Vissa undantag finns.
- Farligt gods måste förses med gällande transportetiketter/ varningsetiketter
- Farligt gods ska förses med aktuellt UN-nummer
- Avsändaren överlämnar godsdeklaration
- Personal som hanterar farligt gods ska ha utbildning i transport av farligt gods, olika beroende på arbetsuppgifterna
- Utbildningen ska dokumenteras och företaget och den anställde ska ha en kopia av intyg över genomgången utbildning
- Särskilda krav på utbildning av förare gäller i vissa fall
- Verksamhetsutövare ska med vissa undantag ha examinerad säkerhetsrådgivare
- Orangefärgade skyltar på fordon krävs vid transport över vissa kvantiteter
- Krav på utrustning i fordon varierar, men grundkraven finns i ADR-S
- Vid transport av större mängder farligt gods måste man kontrollera vägval och tunnelrestriktioner.

Oftast krävs en godsdeklaration och brandsläckare för transport av farligt gods. Men vissa möjligheter till lättnader finns när det gäller små förpackningar och små mängder. I princip krävs examinerad säkerhetsrådgivare för företag som regelbundet levererar större mängder farligt gods. I Sverige examinerar MSB i Karlstad säkerhetsrådgivarna. Säkerhetsrådgivare för avsändare krävs inom EUs stater samt i vissa stater utanför EU, som tex Norge.

Privatpersoner kan transportera farligt gods för eget bruk, i konsumentförpackningar, utan att bestämmelserna i ADR/ADR-S gäller. Bestämmelserna i ADR/ADR-S gäller inte för (d v s undantag gäller) transport som genomförs av företag i samband med deras huvudverksamhet, såsom leveranser till byggarbetsplatser, i samband med reparation eller underhållsarbete, i vissa mängder. Kontrollera från fall till fall! Transport som genomförs av sådana företag för deras interna eller externa distribution faller dock inte under denna undantagsregel.

För mer information se www.msb.se

Arbetsmiljölagen och arbetsmiljöförordningen

Arbetsmiljölagens ändamål är att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet samt att även i övrigt uppnå en god arbetsmiljö. Den gäller för varje verksamhet i vilken arbetstagare utför arbete för arbetsgivarens räkning. En bestämmelse om skyldighet för arbetsgivaren att göra information om kemiska ämnen och blandningar tillgänglig finns i REACH-förordningen och arbetsmiljölagen har anpassats till detta. Arbetsgivare och arbetstagare är skyldiga att samverka för att åstadkomma en god arbetsmiljö.

Regeringen pekar i arbetsmiljöförordningen ut Arbetsmiljöverket som ansvarig myndighet. Arbetsmiljöverket i sin tur ger ut flera föreskrifter som har med arbetsmiljö att göra. För vår bransch är föreskrifter som berör Systematiskt arbetsmiljöarbete, Kemiska arbetsmiljörisker och Hygieniska gränsvärden av extra vikt. Även föreskrifter som berör Användningen av personlig skyddsutrustning, Första hjälpen och krisstöd samt föreskrifter som berör Maskiner kan vara av intresse.

Systematiskt arbetsmiljöarbete

Med systematiskt arbetsmiljöarbete menas arbetsgivarens arbete med att undersöka, genomföra och följa upp verksamheten på ett sådant sätt att ohälsa och olycksfall i arbetet förebyggs och en tillfredsställande arbetsmiljö uppnås.

- Undersöka: Arbetsgivaren ska regelbundet undersöka arbetsförhållandena och bedöma riskerna för att någon kan komma att drabbas av ohälsa eller olycksfall i arbetet. Riskbedömningen ska dokumenteras skriftligt. Som underlag för undersökningen fungerar t ex material från branschen.
- Genomföra de åtgärder som behövs för att förebygga ohälsa och olycksfall.
- Följa upp det systematiska arbetsmiljöarbetet varje år och förbättra det om det inte fungerat bra.

Skilj på fara och risk!

Farligheten är ett ämnes inneboende möjligheter att skada människan eller miljön. Hur farligt ett ämne är beror endast på vilka egenskaper det har.

Risken är sannolikheten för att en skada ska uppkomma. Risken är inte bara beroende av faran (ämnets förmåga att skada människa eller miljö) utan beror även på yttre faktorer, t ex hur produkten används, hur mycket som används och vilken spridning den har i samhället.

Kemiska arbetsmiljörisker

Förutom de generella reglerna om systematiskt arbetsmiljöarbete gäller specifika krav för arbetsplatser med kemiska arbetsmiljörisker. Ur ett arbetsmiljöperspektiv är ett kemiskt ämne farligt om det kan medföra risk för ohälsa eller olycksfall genom sina egenskaper eller genom det sätt det hanteras eller förekommer på arbetsplatsen.

Centralt är att riskerna för ohälsa eller olycksfall på en förekommande farliga kemiska ämnen ska identifieras och bedömas. Resultatet av riskbedömningen ska dokumenteras, liksom besluten om riskreducerande åtgärder. Riskbedömningen ska utgöra underlag när man fattar beslut om:

- Val av produkt, arbetsmetod och arbetsutrustning
- Vilka riskreducerande åtgärder som ska vidtas
- Vilka hanterings- och skyddsinstruktioner som ska ges
- Vilken beredskap och vilka rutiner för första hjälpen som behövs.

Vid produktvalet ska man beakta samtliga risker för ohälsa och olycksfall som kan komma till uttryck vid hanteringen. Utbyte av en produkt kan medföra att man använder en annan arbetsmetod. Därför är det viktigt att bedöma riskerna hos kombinationen metod – produkt och väga in risker från t ex belastningssynpunkt. Det finns även andra risker än arbetsmiljörisker att ta hänsyn till vid produktvalet, bl a riskerna för den yttre miljön.

De produkter man köper in ska vara klassificerade och märkta av tillverkaren eller importören. För hälsofarliga eller brandfarliga kemiska produkter ska man på arbetsplatsen, förutom de allmänna kraven, också följa de särskilda föreskrifter som innebär att:

- **Man ska hålla produkterna märkta enligt särskilda regler (förpackningar med leverantörmärkning uppfyller kraven)**
- **Man ska ha skriftlig risk- och skyddsinformation tillgänglig (normalt säkerhetsdatabladet).**

En leverantör av en hälsofarlig eller brandfarlig kemisk produkt är skyldig att lämna ett säkerhetsdatablad med information om produktens egenskaper från risk- och skyddssynpunkt. En sådan produkt får inte användas förrän den skriftliga risk- och skyddsinformationen – lämpligtvis arbetsplatsens egna skyddsblad - finns tillgänglig för berörda arbetstagare.

Hygieniska gränsvärden

Hygieniska gränsvärden (HGV) används vid bedömning av luftens kvalitet på arbetsplatser. Det finns fastställda HGV för ca 400 ämnen. Vid halter som är lägre än HGV avses att en person ska vara skyddad mot skador även vid långvarig exponering. I föreskrifterna finns regler

om hur luftföroreningar kontrolleras, om åtgärder och redovisning och dokumentation. Förebyggande åtgärder ska enligt föreskrifterna följa en sk ”åtgärdstrappa”.

Användning av personlig skyddsutrustning

Med personlig skyddsutrustning menas varje utrustning som är avsedd att bäras eller hållas av en person till skydd mot en eller flera risker som skulle kunna hota dennes säkerhet eller hälsa under arbetet samt varje tillbehör som är avsett att uppfylla detta mål. Exempel är ögonskydd och skyddshandskar. Personlig skyddsutrustning ska bara användas då riskerna i arbetet inte kan undvikas på annat sätt. För att då verkligen bli skyddad måste rätt utrustning väljas. I föreskrifterna finns regler om användning, information, underhåll m m.

Första hjälpen och krisstöd

Med första hjälpen avses:

1. De hjälpåtgärder som vid olycksfall och akut sjukdom omedelbart måste vidtas på plats för att återställa och upprätthålla livsviktiga kroppsfunktioner eller hindra vidare skadeutveckling.
2. De åtgärder som måste vidtas för att hindra vidare skada, t.ex. i form av ögonspolning, nödduschning eller dyligt.
3. De åtgärder som behöver vidtas för att så snabbt som möjligt få den skadade eller sjuke under medicinsk vård.

Föreskrifterna har regler om riskbedömning, handlingsberedskap, kunskaper och utrustning.

Maskiner

Föreskrifterna om maskiner kan också vara av intresse, eftersom de berör t ex städmaskiner. Föreskrifterna baserar sig på EUs sk Maskindirektiv. Direktivet är ett ramdirektiv som sedan utformas i detalj med hjälp av standarder.

Enligt reglerna ska produkterna uppfylla grundläggande hälso- och säkerhetskrav. Detta innefattar en riskbedömning och åtgärder för att undanröja risker. Maskinerna får, vid deras avsedda användning, inte framkalla skada hos individ, miljö eller sakvärden. Tillverkaren måste kunna visa hur han åstadkommit detta. Tillverkaren ska också ge nödvändiga anvisningar till användaren för att undvika skada, såsom svensk bruksanvisning med information om användning och underhåll. För att få säljas måste produkten bära ett synligt CE-märke, som intygar en överensstämmelse med direktivet.

Läs mer på www.av.se.

Säkerhetsdatablad

Den som sätter en kemisk produkt på marknaden ska förse yrkesmässiga användare med ett säkerhetsdatablad, på papper eller elektroniskt. Säkerhetsdatabladet ska informera användarna om produkternas egenskaper, de risker som kan finnas vid användningen samt åtgärder som ska vidtas för att skydda människors hälsa och miljön. Kravet på säkerhetsdatablad gäller inte kosmetiska produkter.

Säkerhetsdatablad ska utformas enligt bestämmelserna i EUs kemikalieförordning REACH. Ett säkerhetsdatablad ska ha 16 avsnittvars rubriker och ordningsföljd är obligatoriska. I säkerhetsdatabliden ska bland annat faroklassificering av produkten och ingående komponenter anges. Anvisningarna i REACH-förordningen om sammanställningen av säkerhetsdatablad ändras lite då och då. Under senare år har man infört fler och tydligare underrubriker.

I vissa fall ställs det krav på mer omfattande, så kallade utökade säkerhetsdatablad. De utökade säkerhetsdatabliden innehåller en eller flera bilagor med exponeringsscenarioer. Ett exponeringsscenario beskriver hur ett ämne får tillverkas och användas så att riskerna är kontrollerade under hela livscykeln. Ett exponeringsscenario tas fram i samband med kemikaliesäkerhetsbedömningen som en del av REACH-registreringsprocessen.

Mottagare av ett säkerhetsdatablad med exponeringsscenario ska kontrollera att deras användning av produkten omfattas av detta, i annat fall bör leverantören kontaktas. Informationen i exponeringsscenariot ska överensstämma med informationen i säkerhetsdatabladet.

För att underlätta kommunikationen med arbetsmiljöansvariga och användare införs informationen från exponeringsscenarierna i många fall direkt i säkerhetsdatabladet.

Innehållskraven för säkerhetsdatabliden bygger på flera myndigheters regelverk, t ex brand och explosion samt transport (MSB), avfall (Naturvårdsverket), arbetsmiljö (Arbetsmiljöverket). Olika avsnitt vänder sig till olika delar i distributionskedjan – vissa t ex till transportören och andra till den som ska hantera avfallet.

Det är inte preciserat i regelverket hur gamla säkerhetsdatablad får vara. Uppdateringar av bladen ska göras när regler eller sammansättning ändras eller då nya vetenskapliga data kommer fram som ändrar klassificeringen av produkten.

Det är arbetsgivarens skyldighet att uppfylla Arbetsmiljöverkets regler om systematiskt arbetsmiljöarbete och kemiska arbetsmiljörisker.

Säkerhetsdatabladet är då en mycket viktig informationskälla.

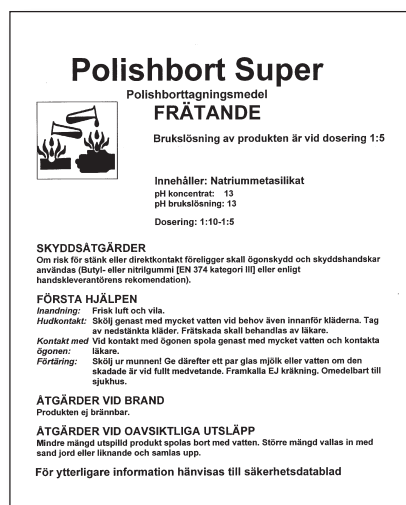

Så kan ett skyddsblad se ut

Råd till arbetsgivaren som ska se till att användarna på den arbetsplatsen har den information som behövs för en säker hantering.

För att hjälpa användarna på en arbetsplats att få den viktigaste informationen för att produkterna ska hanteras med så liten risk som möjligt, kan delar av informationen från ett säkerhetsdatablad samlas i ett skyddsblad. Följande punkter bör finnas med i ett sådant skyddsblad:

- Produktens farliga egenskaper och klassificering – informationen hämtas från säkerhetsdatabladets avsnitt 2.
- Skyddsåtgärder – informationen hämtas från säkerhetsdatabladets avsnitt 7 och 8.
- Första hjälpen - informationen hämtas från säkerhetsdatabladets avsnitt 4.
- Åtgärder vid brand - informationen hämtas från säkerhetsdatabladets avsnitt 5.
- Åtgärder vid spill och oavsiktliga utsläpp - informationen hämtas från säkerhetsdatabladets avsnitt 6.

Exempel på skyddsblad.

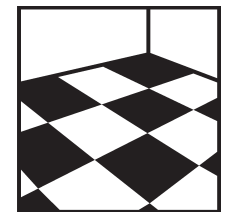
Piktogram till hjälp för rätt användning

Piktogram är bildtecken som ska ge information utan ord. I vår bransch används piktogram på städprodukter för att upplysa om *var* produkten ska användas, *d v s* på vilka ytor, och *hur*, *d v s* med vilka hjälpmedel. Här finns en koppling till produkternas egenskaper, *d v s* vilken typ av ytor de lämpar sig för och vilken typ av smuts de är avsedda att "rå på". Vissa produkter är också utvecklade för att passa för användning i städmaskiner och skummar därför inte som en del andra produkter. Det finns också piktogram för kökshygienprodukter.

För att användare ska få enhetlig information med hjälp av piktogrammen har leverantörerna i Europa samordnat ett gemensamt system, vilket tillämpas av tillverkare och leverantörer i Sverige. Det är till stor hjälp för städ- och storkökspersonal, där många inte har svenska som modersmål.

Den europeiska branschorganisationen AISE har publicerat piktogrammen på sin hemsida. De är tillgängliga att använda för alla inom professionell hygien och rengöring. Läs mer på www.aise.eu.

BPHR hjälper till att utbilda användare av städ- och storköks-hygienprodukter, genom att tillhandahålla informationsmaterial till bl a arrangörer av städutbildningar. Informationsmaterial kan beställas från BPHR, se www.bphr.se. Till hjälp på arbetsplatserna finns också en informationsplansch avsedd att sitta på väggen i städutrymmen där rengöringsprodukter förvaras. Där kan användaren direkt jämföra etiketternas piktogram med plansen för att se var och hur produkter ska användas.

Några exempel på piktogram

Så kan du ställa miljökrav vid inköp av rengöringsprodukter för professionellt bruk

Upphandlingsmyndigheten samordnar verktyg för miljöanpassad upphandling/inköp av kemisk-tekniska produkter för professionell hygien, rengöring och underhåll. Kriterier för miljökrav vid upphandling har utvecklats i samarbete mellan branschen, myndigheter och andra aktörer under många år och på så vis har många av de praktiska svårigheterna i samband med upphandling försvunnit. Kriterierna samlas i ett paraplydokument som gäller alla typer av rengöringsprodukter för professionellt bruk – även produkter för personlig hygien och viss desinfektion. Kriterierna tar också speciell hänsyn till arbetsmiljöaspekter, t ex specifika informationskrav. En aspekt har också varit att se till att viktiga funktionskrav kan uppfyllas, så att det t ex finns en god balans mellan miljökrav och hygienkrav. I hela arbetet med kriterierna har strävan varit att kraven ska ligga i linje med lagstiftningen, men med en högre skyddsnivå än de lagstadgade kraven.

Ett gott råd till alla som köper in produkter för professionell hygien, rengöring och underhåll, är att tillämpa Upphandlingsmyndighetens kriterier i produktvalet. Detta råd gäller inköpare i såväl offentlig som privat sektor.

Upphandlingsmyndigheten ger också andra råd om inköpskrav. Kriterierna för hållbar upphandling och mer information finns på www.upphandlingsmyndigheten.se.

Några produktområden för professionell rengöring omfattas också av kriterier för miljömärkning, t.ex. den nordiska Svanen. Se www.svanen.se

Sammanfattning – vilket ansvar vilar på vem?

Miljöbalkens och REACHs grundprinciper gäller alla. En god kemikaliekontroll förutsätter att någon tar ansvaret för helheten. Det ansvaret ligger på dem som säljer, transporterar, lagrar, använder eller på annat sätt hanterar kemikalier. De ska se till att människor och miljö inte skadas.

Myndigheternas roll är att genom vägledning och information, regler och tillsyn förvissa sig om att företaget och andra lever upp till sitt ansvar.

För att nå god kemikaliesäkerhet måste alla aktörer skaffa sig kunskap och sprida den, göra goda kemikalieval och hantera kemikalier på ett säkert sätt. Arbetet med att motverka och kontrollera kemiska risker bygger alltså på följande grunder:

- 1. Kunskapsuppbyggnad:** I första hand är det tillverkare och importörer som ska svara för att det finns tillräcklig kunskap om de kemikalier som de vill sälja och använda.
- 2. Kunskapsspridning:** Kunskaper sprids genom märkning och annan varuinformation. I första hand är det tillverkare och importörer som ska svara för att de kemikalier man marknadsför har risk- och skyddsinformation. Tillgång till kunskap om risker är en förutsättning för goda kemikalieval från hälso- och miljösynpunkt och för en säker hantering.
- 3. Val av kemikalier:** Vid val av kemikalier ska man alltid välja de ämnen och produkter som, med bibehållen funktion, är minst skadliga för hälsa och miljö. Detta gäller också ämnen i sammansatta varor. Den i kemikalielagstiftningen inskrivna substitutionsprincipen lägger detta ansvar på företaget och andra.
- 4. Säker hantering:** När kemikalievallet är gjort gäller det att ordna med en säker hantering. Detta är arbetsgivarnas, användarnas och andra hanterares ansvar. Ibland kan det dessutom finnas regler som närmare fördelar ansvaret.

Allt riskbegränsande arbete har att göra med någon av dessa faktorer.

Det finns ofta många aktörer i distributionskedjan – från tillverkare och importörer av kemikalier, över återförsäljare till de slutliga yrkesmässiga användarna. Den slutliga länken är avfallshanterarna. Var och en av aktörerna har sin del av ansvaret för kemikaliekontrollen. Det kräver ett väl fungerande samarbete!

Hur hitta rätt myndighet på området kemikalier, hälsa och miljö?

Den som yrkesmässigt hanterar kemiska produkter måste känna till en rad olika regler som gäller för kemikalier. Så här hittar du dem:

Kemiska ämnen och produkter

har Kemikalieinspektionen som central myndighet i Sverige hand om vad gäller lagstiftning och tillsyn. KemI för register över alla kemiska produkter. KemI svarar också för tillsynen över tillverkare och importörer av kemiska produkter och deras efterlevnad av gällande lagar. ECHA är den europeiska kemikaliemyndigheten.

Kemiska risker i arbetslivet

har Arbetsmiljöverket hand om. Verket ansvarar för tillsyn över att arbetsgivaren följer de krav på arbetsmiljön som arbetsmiljölagen ställer.

Kosmetiska och hygieniska produkter

har Läkemedelsverket hand om.

Brandfarliga och explosiva varor

har Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) hand om.

Kemikalier på väg

till och från olika anläggningar har MSB hand om.

Kemikalier som avfall

sorterar under Naturvårdsverket och din kommun.

Lokala förhållanden

känner Miljö- och hälsoskyddsförvaltningen i din kommun samt Räddningstjänsten till. Miljö- och hälsoskyddsförvaltningen har lokalt tillsynsansvar över kemiska produkter.

Miljöanpassad upphandling

har Upphandlingsmyndigheten hand om. Myndigheten tillhandahåller hållbarhetskriterier för inköp med fokus på miljömässig och social hållbarhet.

Om olyckan är framme

kan du ringa Giftinformationscentralen. Ring 112 och begär Giftinformation. Där besvaras akuta frågor om förgiftningar dygnet runt.

Länkar

De flesta myndigheter har alla sina föreskrifter tillgängliga på sin hemsida.

På BPHRs hemsida www.bphr.se finns länkar till myndigheter, organisationer m fl.

